

Поступак вођења завршног рада на студијама другог степена - мастер -

Садржај:

1. ПРЕДМЕТ И ПОДРУЧЈЕ ПРИМЕНЕ
2. ВЕЗЕ СА ДРУГИМ ДОКУМЕНТИМА
3. ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИЈЕ
4. ПОСТУПАК РАДА
5. ОДГОВОРНОСТ И ОВЛАШЋЕЊА
6. ПРИЛОЗИ

Детаљан садржај:

- 1. ПРЕДМЕТ И ПОДРУЧЈЕ ПРИМЕНЕ**
- 2. ВЕЗА СА ДРУГИМ ДОКУМЕНТИМА**
- 3. ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИЈЕ**
- 4. ПОСТУПАК РАДА**
  - 4.1. Алгоритам процеса рада**
  - 4.2. Опис алгоритма процеса рада**
- 5. ОДГОВОРНОСТИ И ОВЛАШЋЕЊА**
- 6. ПРИЛОЗИ**
  - 6.1 Списак области, тема и чланова комисија за пријаву мастер радова**
  - 6.2 Пријава теме за израду завршног рада на студијама другог степена**
  - 6.4 Списак пријављених мастер радова**
  - 6.5 Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена**
  - 6.6 Обавештење о увиду јавности**
  - 6.7 Извештај о примедбама на завршни мастер рад**
  - 6.8 Обавештење о одбрани мастер рада**
  - 6.9 Записник са одбране**
  - 6.10 Одлука о одбрањеном мастер раду**
  - 6.11 Уверење о одбрањеном мастер раду**

1. ПРЕДМЕТ И ПОДРУЧЈЕ ПРИМЕНЕ

Овај документ дефинише редослед и начин извођења свих активности у процесу, пратећу документација и одговорност учесника у процесу пријаве теме и одбране завршног мастер рада. Процедура се примењује у процесу образовног рада и односи се на организовање завршног испита. Свака активност процеса се извршава на адекватан, стандардизован и планиран начин.

2. ВЕЗА СА ДРУГИМ ДОКУМЕНТИМА

Стратегија обезбеђења квалитета Факултета за примењену екологију - Футура
<https://futura.edu.rs/wp-content/uploads/2020/04/1.-Strategija-obezbe%C4%91enja-kvaliteta.pdf>

Политика обезбеђења квалитета Факултета за примењену екологију - Футура
<https://futura.edu.rs/wp-content/uploads/2020/04/Politika-obezbe%C4%91enja-kvaliteta.pdf>

Правилник о начину и поступку самовредновања и оцењивања квалитета
<https://futura.edu.rs/wp-content/uploads/2020/04/9.-Pravilnik-o-na%C4%8Dinu-i-postupku-obezbe%C4%91ivanja-i-samovrednovanja-kvaliteta-15.10.2019-1.pdf>

Правилник о мастер студијама
<https://futura.edu.rs/wp-content/uploads/2020/10/Pravilnik-26.06.2019-MS.pdf>

Правна документа:

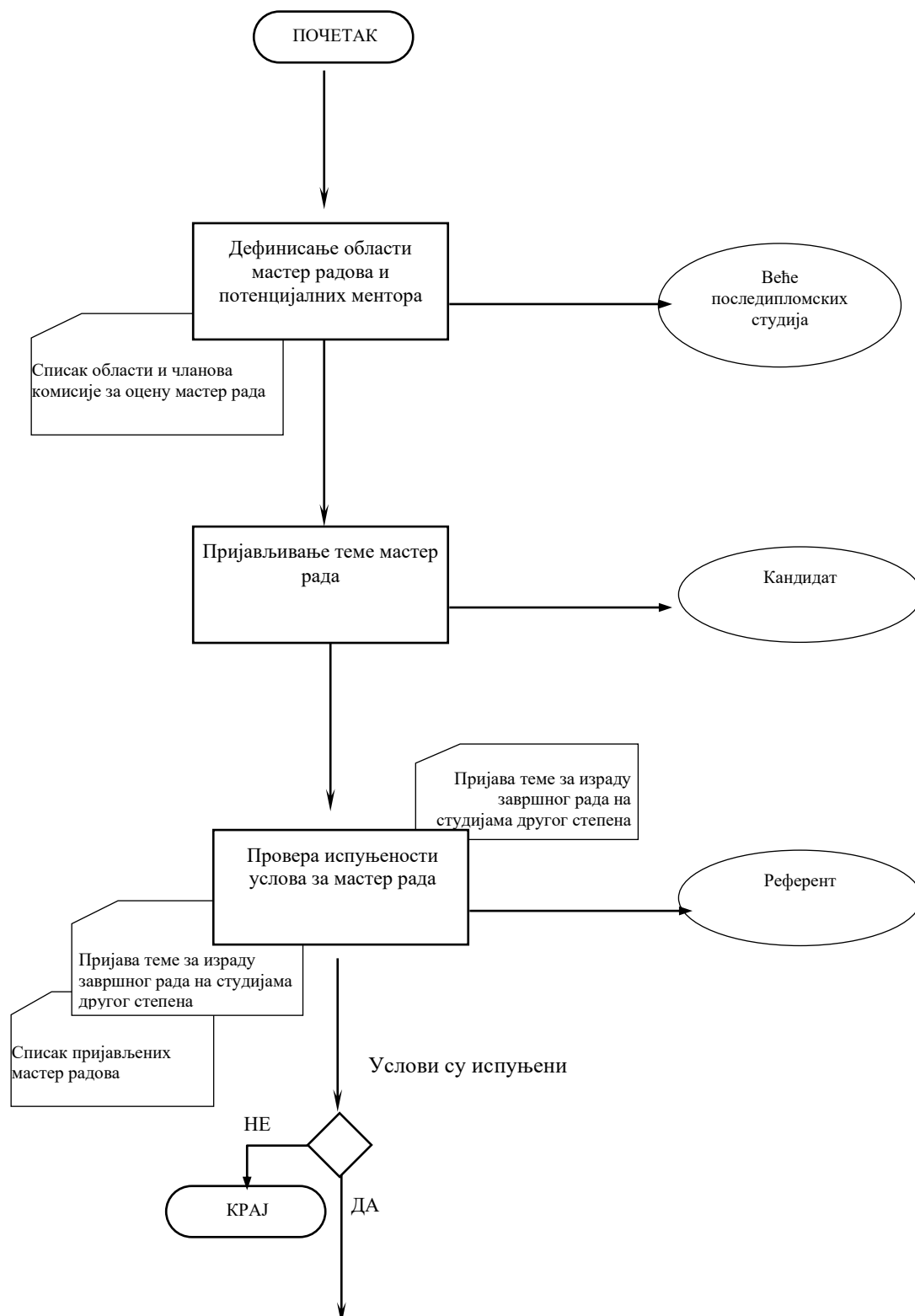
- *Закон о високом образовању ("Службени гласник Републике Србије" број 76/05),*
- *Статут факултета,*
- *Наставни план и програм факултета*

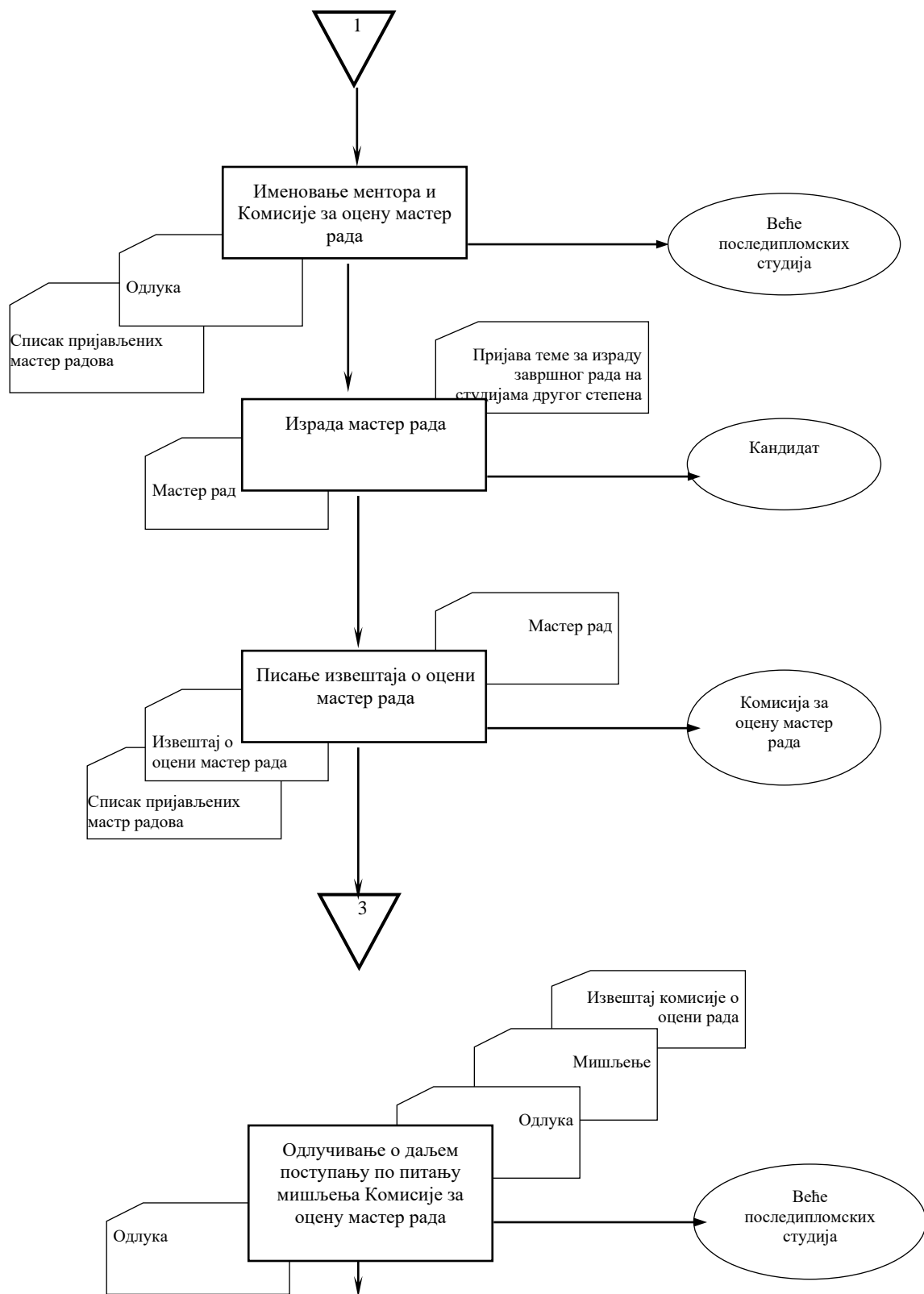
3. ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИЈЕ

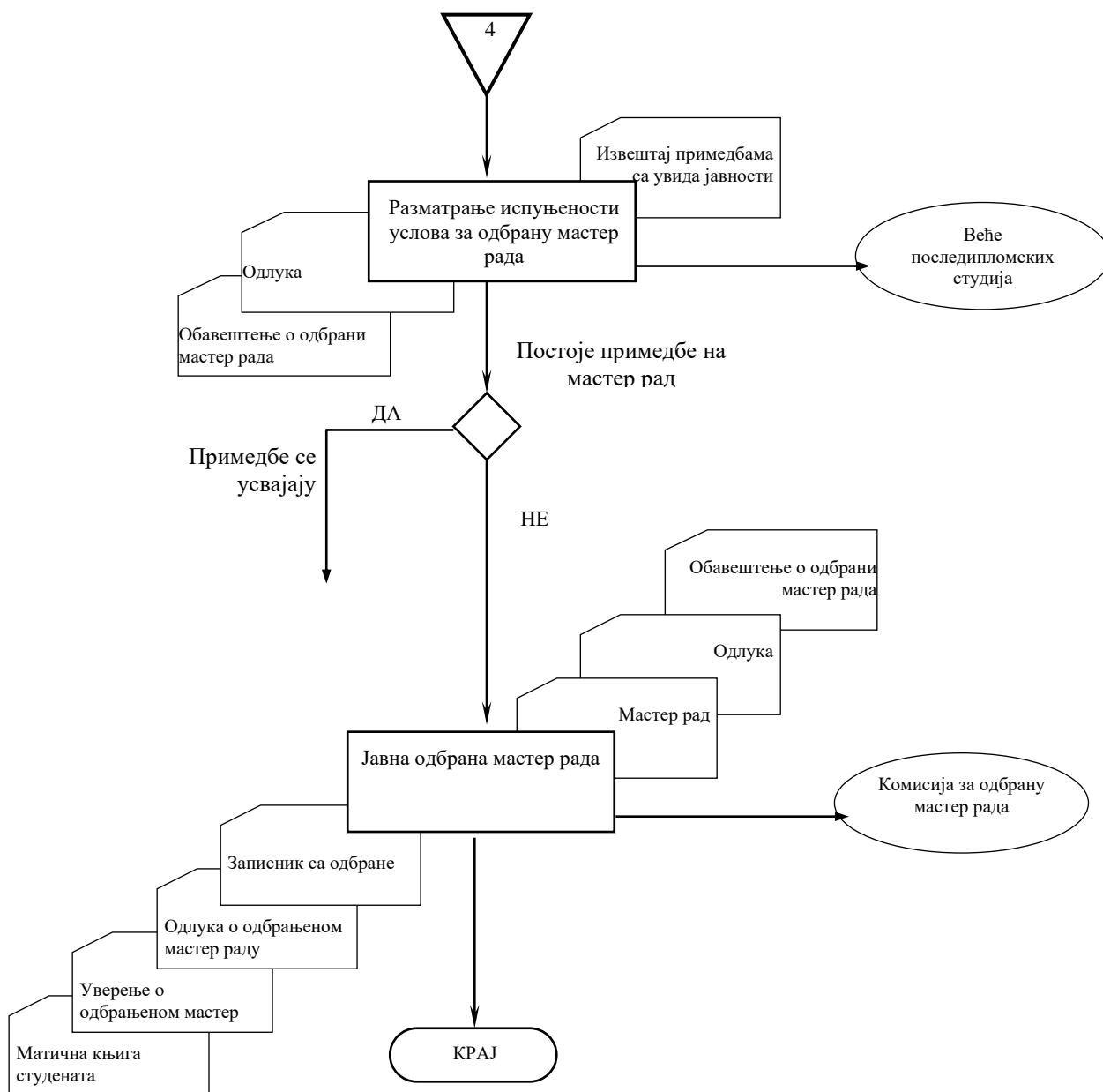
Завршни рад: Самостална стручна обрада одређеног проблема.

4. ПОСТУПАК РАДА

4.1. Алгоритам процеса рада

4.2. Опис алгоритма процеса рада

Као што стандарди процедуре за пријављивање, израду и одбрану завршног рада предвиђају, све активности везане за завршни рад треба да се обаве након успешно испуњених обавеза предвиђених студијским програмом дипломских академских (мастер) студија.

Главне активности везане за завршни рад су следеће:

1. Избор теме завршног рада
2. Израда Нацрта завршног рада
3. Подношење захтева Већа последипломских студија за одобрење рада на тему
4. Рад на обради теме односно предмета завршног рада
5. Писање и техничко обликовање завршног рада
6. Предаја завршног рада на оцену и пријављивање истог
7. Одбрана завршног рада

Дефинисање области мастер радова и чланова комисије за оцену подобности кандидата

Сви наставници/наставнице на дипломским академским студијама, а у првом реду наставници/наставнице стручних и ужестручних предмета, су обавезни/обавезне да студентима/студенткињама оријентационо предоче тематска (програмска, проблемска) подручја у оквиру којих могу изабрати или формулисати тему за завршни рад. Оријентационе листе тематских подручја треба да дају наставници/наставнице чије предмете су студенти/студенткиње слушали током дипломских академских студија. Предложена тематска подручја треба да су високо релевантна за струковни профил дипломираних студената/студенткиња, да омогућују рекапитулацију, а нарочито проширивање и продубљивање знања, искуства и компетенција стечених у току студија.

Управа Факултета за примењену екологију - Футура је обавезна је да организује презентацију предложених тематских подручја и контакте студената/студенткиња са потенцијалним менторима/менторкама.

Сви студенти/студенткиње су обавезни/обавезне да се упознају с предложеним тематским подручјима и да се одреде у складу са својим интересовањима, способностима и афинитетима испољеним у току студија. Избором тематског подручја студент/студенткиња се одређује и за потенцијалног ментора/менторку – наставника/наставницу који ће му/јој пружити подршку у току рада. Када изабере тематско подручје или одређену тему, студент/студенткиња треба да разговара с потенцијалним ментором/менторком и саслуша његово/њено мишљење и сугестије. Ако постигну сагласност око формулације теме, сарадња студента/студенткиње и ментора/менторке се наставља.

Уколико се студент/студенткиња самостално не определи за неко тематско подручје и/или не успостави контакт са ментором/менторком, Управа Факултета за примењену екологију - Футура је обавезна да му/јој пружи потребну помоћ и подршку. Заједничка обавеза Управе Факултета за примењену екологију – Футура, наставника/наставница и стидената/студенткиња је да се поднесе захтев за одобрење теме за завршни рад.

Избор теме завршног рада је прилика да студент/студенткиња уочи у чему је улога завршног рада у формирању њиховог стручног профила и да упознају стандарде које морају да задовоље у процесу израде завршног рада. Уз то, јасније се дефинише улога ментора/менторке, успоставља се сагласност о циљевима комуникације између ментора/менторке и студента/студенткиње и утврђују се стандарди за оцену квалитета те комуникације.

У садржинском погледу тема треба да се односи на неко од кључних питања оног сегмента примењене екологије који систематски обрађује предмет у оквиру којег је студент/студенткиња одлучио да реализује свој завршни рад. Наслов рада треба да јасно и непосредно указује на садржај, предмет или проблем којим се рад бави.

Списак области и потенцијалних ментора објављује се на веб сајту Факултета.

Пријављивање теме мастер рада

Пријаву теме завршног рада подноси студент дипломских академских студија на предвиђеном обрасцу. Право да поднесе пријаву студент стиче најраније након стечених 40 ЕСПБ. Студент се за тему завршног мастер рада договара са потенцијалним ментором. Студент је дужан да изради и одбрани мастер рад у току уписане школске године, а најкасније до истека наредне школске године.

Пријаву теме за израду мастер рада на дипломским академским студијама, студент предаје наставнику који је предложио тему и служби за последипломске студије.

Провера испуњености услова за израду мастер рада

Након пријема пријаве теме надлежни референт Службе за последипломске студије је дужан да одмах изврши проверу испуњености услова за израду завршног рада. Услови за пријаву теме завршног рада су:

- да је кандидат је стекао 40 ЕСПБ бодова на дипломским академским студијама
- да је пријава је уредно попуњена и потписана од стране професора који је предложио тему

Након пријема пријаве теме и провере испуњености услова за израду завршног рада надлежни референт исту упућује на дневни ред Већа последипломских студија ради формирања Комисије за оцену рада. Уколико је мишљење негативно, пријава се враћа кандидату уз саопштавање услова који нису испуњени при чему процес престаје.

Након пријема *Пријаве теме завршног мастер рада* надлежни Референт Службе за последипломске студије је дужан је да унесе податке о истима у образац *Списак пријављених мастер радова*. Овај запис референт шаље председнику Већа последипломских студија, како би теме са списка биле уврштене као тачке дневног реда на првој наредној седници Већа. Председник Већа је дужан да све пријављене теме наведене у овом запису стави на дневни ред прве седнице Већа последипломских студија ради одређивања Комисије

за оцену мастер рада и именовања ментора.

Именовање ментора и Комисије за оцену мастер рада

На седници Већа последипломских студија руководилац мастер студија излаже *елменте пријављених тема*. Већа последипломских студија на основу овог *излагања* одобрава израду завршног мастер рада/радова, одређује ментора/е и именује Комисију/е за оцену истог. Одлуку у име Већа последипломских студија потписује декан факултета и доставља је референту службе за последипломске студије. Референт доставља одлуку кандидату, члановима Комисију за оцену мастер рада, а један примерак исте чува у досијеу кандидата.

Одобрену тему мастер рада надлежни референт Службе за последипломске студије уписује у матичну књигу студената.

Израда мастер рада

– Израда Нацрта завршног рада

Нацрт завршног рада има функцију пројекта истраживања – документа у којем су изложене и образложене главне одлуке о будућем истраживању, односно о раду на обради изабране теме. Нацрт или пројекат истраживања треба да је написан сажето, јасно и прегледно како би омогућио читаоцу да уочи битне карактеристике информације и разуме сваку одлуку која је дата у нацрту. Стандардни елементи нацрта завршног рада, односно нацрта истраживања су:

- Наслов рада
- Методолошко-хипотетички оквир рада:
  - Предмет истраживања
  - Циљеви истраживања
  - Хипотезе истраживања
  - Истраживачки поступак
  - Списак литературе и других извора
- Временска динамика рада
- Техничко уређење нацрта

Наслов рада треба да у први план истакне кључне појмове који јасно указују на суштину рада. Формулација наслова треба да је релативно кратка и јасна, да директно упућује читаоца на битне аспекте предмета рада. Уопштене и недовољно одређене формулације наслова нису добре, јер не сугеришу чиме се рад бави.

У оквиру методолошко-хипотетичког оквира рада неопходно је дефинисати следећа поља:

Предмет истраживања треба да има висок степен релевантности за стручни приступ проблематици примењене екологије уопште, и посебно, проблематици наставне области у оквиру које треба да буде обрађен. Бављење тим предметом треба да омогући студенту/студенткињи да примени и испољи током студија стечена знања и компетенције, а истовремено да му/јој омогући да та знања продуби и употпуни, да стекне шири увид у природу проблема којим се бави и стратегије њиховог решавања у примењеној екологији. Није довољно само на уопштен начин констатовати шта је предмет истраживања, потребно је анализирати предмет истраживања, треба показати које су његове главне компоненте, која су то основна питања на која треба да одговори, који су то проблеми у оквиру тог предмета са којима се стручњаци у пракси суочавају. Потребно је дакле, спецификовати главне елементе у оквиру изабране теме, рашчланити тему на питања или проблеме којима рад треба да се бави да би предмет истраживања био целовито обрађен.

Циљеви истраживања додатно прецизирају предмет рада јер се односе на резултате до којих истраживање треба да дође. Вредност и значај циљева је оно што оправдава цео рад. Циљеви треба јасно да покажу у чему је стручни значај рада, како у концептуално-сазнајном тако и у стратешко-практичном смислу. Циљеви треба да буду што прецизније постављени, није довољно ако се каже да је циљ да се истражи или проучи постављени проблем, или нешто друго што је такође уопштено, недовољно одређено. Циљеви дају смисао целом раду, они показују која очекивања треба узети за обраду постављене теме, како у погледу проширења постојећих знања, тако и у погледу унапређења еколошке или за примењену екологију битне праксе.

Из предмета и циља истраживања изводе се хипотезе рада, генерална и посебне, које се у раду потврђују или негирају.

Истраживачки поступак је скуп метода и техника које ће се користити у раду, којим ће аутор доћи до потребних података, систематизовати, анализирати и обрадити сакупљене податке. Истраживачки поступак је тесно повезан са природом предмета који се рад бави и карактером постављених циљева.

Предмет истраживања могу бити различите појаве и проблеми у примењеној екологији и у вези са њом, а о којима се подаци могу наћи у разним публикацијама, документима и другим материјалима, као што су књиге, часописи, стручне публикације, правилници и уредбе у вези са екологијом, документација и статистичка грађа о развоју примењене екологије у одређеним срединама и ефектима бављења примењеном екологијом, еколошка штампа, материјали са интернета, затим разни интерни материјали еколошких и сличних организација, личне архиве истакнутих личности и стручњака из света примењене екологије и сл. У том случају се у истраживачки поступак укључује трагање за релевантним материјалима који ће бити предмет даљег истраживања. Те материјале треба проучити у складу са постављеним циљевима и/или задацима истраживања. Анализа садржаја је општи назив за различите аналитичке поступке који се користе у таквим истраживањима.

Предмет истраживања могу бити све врсте активности и збивања у примењеној екологији и око ње – у организацијама, установама, предузећима, на локалном, регионалном и националном нивоу, или различити облици групног или индивидуалног понашања у вези с примењеном екологијом. Подаци о појавама које су предмет истраживања налазе се у еколошкој реалности, у актуелном еколошком свету, те их сам истраживач мора, користећи одређене поступке, прво, уочити и регистровати, а затим, систематизовати и анализирати. У том случају, за уочавање и регистровање података

истраживач користи тзв. емпиријске поступке као што су посматрање, разговор, упитник, тестови информисаности, скале ставова, вредносних преференција у домену примењене екологије и сл.

Студије случаја комбинују или могу да комбинују обе групе наведених техника. Али њихова специфичност је у томе што се баве једним актером (нпр. одређеном еколошком организацијом, установом, пројектним тимом, истакнутим еколошким стручњаком и сл.), једним догађајем (нпр. организацијом и реализацијом конкретног пројекта) или једним моделом акције (нпр. применом одређене стратегије у планирању и реализацији одређене пропагандне акције и сл.).

Самим тим што предмет завршног рада могу бити различите појаве у примењеној екологији, могући су и различити истраживачки поступци. У нацрту завршног рада треба само назначити који поступци ће бити коришћени у истраживању и евентуално образложити оправданост те одлуке.

Битно је да истраживачки поступак буде изводљив и поуздан, како би кандидат/кандидаткиња дошао до ваљаних података о предмету који је изабрао/изабрала за тему свог завршног рада.

Списак литературе и других извора је важан елемент нацрта истраживања. Он показује колики је обим и какав је квалитет стручних припрема аутора за обраду теме завршног рада и за решавање проблема са којима га изабрана тема суочава. Литературу и друге материјале треба наводити према библиографским правилима.

Временска динамика рада треба да осигура да се израда завршног рада заврши на време, како би били задовољени стандарди процедуре који се односе на израду и оцену рада и јавну одбрану рада.

Техничко уређење нацрта треба да текст нацрта учини прегледним и максимално читљивим. Нацрт треба да има насловну страну која садржи у левом горњем углу лого и назив Факултета за примењену екологију – Футура, на средини странице наслов будућег завршног рада, испод наслова ознаку Нацрт завршног рада, испод наслова лево име студента/студенткиње (и број индекса) и десно име ментора/менторке, при крају странице, на средини, место и датум завршетка рада (нпр. Београд, мај 2010. год.). На првој следећој страници је садржај нацрта, затим следе одељци редом којим су наведени у садржају. На крају се налази списак литературе и, уколико постоје, прилози. Обим нацрта, ако је потпун, не може бити краћи од 4 странице, али не би требало да буде дужи од 7 до 8 страница.

Да би наведени елементи били ваљано заступљени у нацрту, потребно је да студент/студенткиња спроведе истраживања извора који су му доступни, најбоље преко библиотечких каталога и претраживача интернета. Препоручљиво је да студент/студенткиња успостави сопствену “картотеку” радова и материјала који су релевантни за тематику којом се бави.

Сам нацрт завршног рада треба да буде прегледно и јасно изложен, образложења треба да буду конкретна и сажета. Ту већ почиње озбиљна провера кандидатове/кандидаткињине писмености, компетентности за стручну комуникацију и познавања норми професионалне културе у примењеној екологији.

Нацрт завршног рада студент/студенткиња предаје ментору/менторки. После анализе нацрта, ментор/менторка заказује разговор са кандидатом/кандидаткињом. Том

приликом му/јој прво указује на јачу страну нацрта, а затим и на оне елементе које евентуално треба побољшати, заједно утврђују како се та побољшања могу извести и до када треба да буду урађена.

Када је нацрт завршен и позитивно оцењен, ментор/менторка на насловној страни нацрта испише да је сагласан са предложеном темом и нацртом. Уз захтев Већу последипломских студија за одобрење теме, студент/студенткиња прилаже Нацрт који је одобрио наставник/наставница.

Нацрт завршног рада је веома важан документ и треба да буде припремљен и написан максимално савесно. Нацрт је: прво, исход учења који сведочи о једном веома важном аспекту знања, вештина и компетиција које је студент/студенткиња усвојио/усвојила и развио/развила током студија, и друго, нацрт је значајан материјални документ о ефикасности Факултета за примењену екологију – Футура у развијању стручних компетиција студената/студенткиња.

Рад на обради проблема који је предмет завршног рада

То је наставак рада који је студент/студенткиња већ започео у оквиру припреме и писања нацрта завршног рада. У суштини, то је најважнији део рада на обради изабране теме. То је сложен посао који подразумева рад у библиотеци, односно рад на литератури и другим изворима, и рад на терену. У еколошким ситуацијама у којим се манифестују појаве које су предмет обраде у завршном раду.

Важно је схватити да је вероватноћа да се нико није бавио истом или сличном проблематиком којом се ми бавимо у завршном раду готово занемарљива. Зато кандидат/кандидаткиња треба да упознају резултате других истраживања.

До одговарајуће литературе студент/студенткиња долази личним истраживањем, у библиотекама и другим изворима, а делимично на предлог и уз подршку ментора/менторке. Најважнији извор објављених радова су стручни часописи, домаћи и страни, у папирној или електронској форми. Корисно је посетити сајт Народне библиотеке Србије.

Од првих корака на прикупљању и читању литературе обавезно треба водити попис референци (библиографских јединица) и уредно га попуњавати током рада.

Упоредо с читањем литературе, студент/студенткиња треба да води кратке белешке о релевантним подацима – чиме се рад бави, које технике су коришћење, који налази су добијени и о осталим информацијама које оцените да су важне. Те белешке треба да буду повезане са пописом литературе, како би при писању рада било једноставно да се тачно означе извори одређених идеја, налаза, података, коментара и сл. Препоручљиво је да се белешке за сваки извор воде на посебним листовима, како би се током рада могле допуњавати, селекционисати и сл.

Уз белешке о одређеном тексту треба записати свој властити коментар, мишљење, тумачење и оцену. Памћење је важна способност којом нас је обдарила природа, али не треба се ослонити искључиво на њу - неопходно је водити јасне, разговетне и читљиве белешке.

Писање и техничко обликовање завршног рада – презентација резултата рада

Завршни рад треба да буде написан јасно, прегледно, стилром и речником који је у складу са стандардном стручном комуникацијом у примењеној екологији уопште, а посебно у стручној области из које је тема рада.

Овде су изнесене сугестије о техничкој структури завршног рада, текстуалној презентацији и штампању рада.

Структура завршног рада

Целокупан рад и његова писмена презентација морају бити систематизовани. Завршни рад углавном има следећу структуру:

1. Резиме – на почетку или на крају рада
2. Summary – на почетку или на крају рада
3. Садржај
4. Увод (1-5 страна)
2. Предмет (проблем) рада
3. Циљ и задаци рада
4. Хипотезе рада
5. Методе рада
6. Резултат рада
7. Закључак
8. Резиме
9. Литература

Увод уводи читаоца у тематику којом се аутор бавио у обради изабране теме. Аутор открива како је дошао на идеју да се бави том темом, зашто је тема значајна, како је повезана с примењеном екологијом, еколошком делатношћу, екологима и еколошким организацијама. У уводу може навести проблем на које је наишао у раду, али и све оне који су му евентуално, пружили подршку која му је помогла нпр. у долажењу до литературе, значајних података, који су му омогућили увид у одређене ситуације на терену, у организацијама, институцијама и сл.

Предмет истраживања треба представити јасно и прецизно. То се постиже анализом проблема, рашчлањавањем проблема на низ питања која траже одговоре, суочавање с проблемима које треба решавати. У том контексту треба дати преглед досадашњих истраживања и достигнућа, тј. поменути друге ауторе који су се бавили неким од тих питања и проблема, указати на сличности и разлике у односу на њихова схватања истих појава.

Циљ истраживања или циљеви рада су прилика да се предмет истраживања прикаже из угла очекиваних резултата. Кандидат/кандидаткиња треба да образложи у чему је значај изучавања изабране проблематике, какви резултати се могу очекивати на плану унапређења наших знања и на плану еколошке праксе.

Тако на пример, у једном раду општи циљ може да буде утврђивање еко статуса реке. Да би се овај циљ остварио, потребно је на пример, реализовати следеће специфичне циљеве (задатке):

- Прикупити податке од становника дуж реке
- Направити Катастар потенцијалних загађивача реке
- Утврдити тренутне вредности главних загађујућих материја у води, седименту с обала и рибама из реке.

Дакле, реализацијом врло конкретних задатака, посредно се остварује генерални циљ завршног рада – утврђивање како доћи до еко статуса реке на којој радимо.

Резултати истраживања се приказују најмање на три нивоа:

- 1) на нивоу података,
- 2) на нивоу налаза и
- 3) на нивоу закључака.

Одабрани материјали које читамо, одређена понашања људи која посматрамо, изјаве појединаца које слушамо као одговоре на питања која смо поставили – све су врсте “грађе” у којој се налазе за нас вредни, често драгоцени подаци. Али, у тој “сировој грађи” треба уочити, из ње издвојити, евидентрати, средити, класификовати оно што је за нас податак. Подаци су информације које се могу даље обрађивати одређеним логичким техникама као што су нпр. анализа, синтеза, индукција, дедукција, или статистичким техникама, као што су нпр. дескриптивне технике којим утврђујемо проценте, средње вредности, корелацијске коефицијенте, значајности разлика и сл.

Оно до чега долазимо логичком (квантитативном) или статистичком (квантитативном) анализом, података су налази – нова сазнања, оригинална сазнања до којих долази истраживач/истраживачица, а која су основа за одговоре на питања на која смо рашчланили предмет истраживања, односно, та сазнања су основа за предлагање решења проблема са којима нас је суочила тема или предмет нашег истраживања.

У овом делу рада се испољава најкретаивнији допринос кандидата/кандидаткиње у расветљавању предмета истраживања и остваривању постављених циљева. Одређеним поступцима, теоријским и мисаоним, укрштањем теоријских поставки и информација темељених на властитом искуству, кандидат/кандидаткиња настоји да идентификује одговоре на постављена питања.

Закључак је део рада у којем се резимирају главни налази и дискутује њихов смисао и значај. Кандидат/кандидаткиња треба концизно да сумира битне и конкретне налазе који су значајни и кроз које је кандидат/кандидаткиња исказује резултате свог истраживања. Елементи закључивања треба да буду у директној сагласности с утврђеним циљевима и задацима рада.

Резиме у најсажетијем виду констатује шта је био предмет истраживања и какви резултати су постигнути. Резиме не треба да буде дужи од 25 редова. Резиме може бити одмах иза насловне стране, или на крају рада, после закључка.

Литература или библиографија је прецизан, азбучно сређен (према презимену аутора) списак радова које је кандидат/кандидаткиња користио у разним фазама свог рада. Сви коришћени извори треба да буду наведени у том списку – књиге, чланци из часописа, поглавља из зборника радова, прописи, правилници, статистички долументи и др. Свака библиографска јединица мора бити наведена комплетно, са свим подацима, Треба водити рачуна да ли се ради о књизи или чланку, о раду из зборника или из часописа или са интернета. Примери добро написаних библиографских јединица могу се наћи у књигама и часописима али, нажалост, не у свим.

Текстална презентација завршног рада

Треба знати да број страница завршног рада не утиче битно на његов квалитет и коначну оцену. Значајније је да структура рада буде јасна, прегледна и да има одређене пропорције.

Текст завршног рада има своју карактеристичну насловну страну. Модел насловне стране завршног рада дат је у прилогу.

Фонтови

Завршни рад мора бити писан на званичном писму, односно на ћирилици и треба да има културан и комуникативан изглед.

Основни текст треба да буде писан графички једноставним и лако уочљивим словима (фонтом) – Ариал, 11 пт. Није пожељно мењати фонтове у раду. Фусноте и ендноте писати умањеним фонтом 10 пт, односно 9 пт. Проред између редова треба да је 1,5.

Наслови и поднаслови се дају истим типом слова који је коришћен за основни текст, с тим да се за главне наслове користе величине 16 пт, а за наслове одељака величина 14 пт. Те величине су довољно уочљиве, те наслове не треба давати у варијанти болд.

За истицање појединих речи, синтагми или одељака текста користи се болд или италик верзија истог типа слова у којем је основни текст.

Нумерисање страна

Корице и насловна страна се не означавају, као и страна на којој је садржај рада не нумерише се. Све остале стране означавају се по хронолошком реду (нумерација почиње од прве стране увода), арапским бројевима (1,2.3...), обично у доњем десном углу.

Још нека правила у писању завршног рада

Треба навести још нека правила којих се треба придржавати приликом писања завршног рада:

- иза сваке речи треба да буде један размак;

- иза сваког знака интерпункције (тачка, запета, цртица, тачка и запета, две тачке, упитник, узвичник) ставља се један размак;
- знакови интерпункције, знак за проценат и сл. пишу се заједно с речју или бројем иза којег долазе, тј. без размака – после тих знакова у реченици оставља се један размак;
- мерне скраћенице и скраћенице за ознаку валуте одвојене су једним размаком од броја који им претходи и размаком од речи која им следи;
- наводници на почетку навода и отворена заграда пишу се заједно с речју испред које се налазе – без размака, такође, и наводници на крају навода и затворена заграда пишу се заједно са речју иза које се налазе – без размака;
- ако иза неке речи долази текст у загради, између те речи и почетка заграде ставља се један размак;
- скраћенице у тексту се пишу у малој загради након навођења њиховог пуно значења, а онда се у даљем тексту користи само скраћеница; Пример: “Менаџмент људскиц ресурса (МЉР) је пословна функција... МЉР оредставља функцију...”
- ако се датум пише само арапским бројевима иза сваког броја се пише тачка без размака, на пример: 20.10.2002.

Литература –библиографија, референце

Референце су радови других аутора на које се позивамо и о којима говоримо у нашем раду. Код нас је уобичајено да се о референцама говори као о литератури или библиографији.

Припрема за израду и сама израда завршног рада захтева прегледање и консултовање разних публикација у којим се говори о теми којом се бавимо. Део тих публикација користимо при писању завршног рада. Важно је да поштујемо ауторство оних који су те редове написали. То постижемо само на следећи начин: ако у свом тексту, одмах иза података, налаза, става, тумачења или неког другог навода из текста одређеног аутора наведемо његово име, а у списку коришћене литературе наведемо комплетну референцу – све библиографске податке о коришћеном раду.

Ако из одређеног текста неки садржај преносимо сажето, интерпретирамо га “својим речима”, могуће су две ситуације: прво, да већ у реченици поменемо име аутора (тада је довољно да поред имена у загради наведемо годину публикавања) и друго, да ако у реченици нисмо поменули аутора, после завршене реченице у загради наведемо и име аутора и годину публикације. Дешава се да из оригиналног текста преузмемо целу формулацију (нпр. оригиналну дефиницију, класификацију и сл.), тада је реч о цитату. У том случају цитат треба да буде верно пренесен из оригиналног текста и обавезно стављен у наводнике, а име аутора може се наћи пре или после цитата (увек са навођењем године публикавања у загради) или се може користити фуснота.

Сматра се великим прекршајем етике стручног и научног рада ако у свом тексту износимо садржаје које смо преузели из текстова других аутора, а да то преузимање није јасно и прецизно назначено.

Плагијат је нечастан и кривичан поступак, те ако постоји у неком раду, може бити основа за поништавање нпр. завршног или другог рада, а посоји и могућност да се снесе одређене правне последице.

Примери навођења библиографских јединица

Књига

Begon, M.; Townsend, C. R., Harper, J. L. (2006). *Ecology: From individuals to ecosystems. (4th ed.)*. Blackwell.

Smith, R.; Smith, R. M. (2000). *Ecology and Field Biology. (6th ed.)*. Prentice Hall.

Gajić M., Kojić M., Karadžić D., Vasiljević M., Stanić M. (1992): Vegetacija Nacionalnog parka Tara. Šumarski fakultet. Beograd.

Lakušić D. (1993): Visokoplaninska flora Kopaonika. Magistarska teza, Biološki fakultet, Beograd.

Чланак у часопису

Omerod, S.J.; Pienkowski, M.W.; Watkinson, A.R. (1999). "Communicating the value of ecology". *Journal of Applied Ecology* **36**: 847–855.

Рад у зборнику

Baričević D. (2000): Conservation of genetic resources of medicinal and aromatic plants in Europe. Report of a Network Coordinating Group on Minor Crops (Maggioni L., compiler). First meeting, 16 June 1999, Turku, Finland. International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy, 72 p.

Bernath J. (2000): Possibilities and limitations of medicinal plant production in Hungary. First Conference on Medicinal and Aromatic Plants of Southeast European Countries, Arandjelovac, Yugoslavia, May 29-June 3, 2000. Book of Abstracts, p. 23.

Stojanović S. (1986): Elementi dolinskih livada u vegetaciji Titelskog brega. Zbornik radova sa naučnog skupa "Čovek i biljke", 403-409, Novi Sad.

Текст с интернета

Costanza, R.; d'Arge, R.; de Groot, R.; Farber, S.; Grasso, M.; Hannon, B.; et al. (1997). [http://www.uvm.edu/giee/publications/Nature_Paper.pdf] "The value of the world's ecosystem services and natural capital", Retrieved January 11, 2010 (obavezno navesti datum posete веб сајту, odnosno čitanja članka)

Правило је: сви радови (књиге, чланци, документи и сл.) који се помињу у тексту морају бити уврштени у списак литературе, али исто тако...

...правило је: у списку литературе не треба да буде наведена ни једна референца (књига, чланак и сл.) која није поменута у неком делу завршног рада, такође...

...правило је да свака референца мора да садржи комплетне библиографске податке...

...правило је да се литературе наводи по азбучном реду према презимену аутора...

...правило је да се страна литературе мора наводити у оригиналној верзији односно латиничним писмом поштујући навођење по азбучном реду.

Табеле и графички прилози

Табеле су значајна подршка текстуалном излагању резултата у завршном раду. Табеле су начин да се расположиви подаци и налази прикажу прецизно, систематично и на прегледан начин.

Свака табела треба да има број, наслов, назнаку садржаја колона и редова и ако је потребно, испод табеле треба дати објашњења и допунске информације. У тексту се аутор позива на табелу наводећи њен број. У графичком смислу табела треба да буде што једноставнија, како би у први план долазио њен садржај, а не шаренило линија и фонтова.

Графикони, схеме и цртежи омогућују аутору да податке, налазе или своје идеје прикаже визуелно, уз помоћ различитих графичких техника.

Фотографије су незаобилазне у документовању обраде тема из примењене екологије.

Видео-снимци су значајан вид документовања података о разним еколошким акцијама, покретима, процедурама и сл. У њима је евидентирана процесна и динамичка страна истраживане појаве. Факултет за примењену екологију – Футура је опремљен да се све врсте видео материјала, филмови, пауер поинт презентације и сл. могу без тешкоћа прегледати у току оцењивања рада и приказати на самој јавној одбрани.

Штампање завршног рада

Текст завршног рада штампа се на папиру формата А4 беле боје, с маргинама не већим од 2,54 сантиметра, односно, препорука је да лева маргина буде већа барем за 0,5 сантиметара од осталих.

Студент/студенткиња даје текст рада на увид ментору/менторки. Када ментор/менторка прихвати текст рада, рад се даје на читање и прегледање другим члановима/чланицама Комисије. Након прегледања свих чланова/чланица комисије који су одређени за одбрану завршног рада, студент/студенткиња треба да копира своју финалну верзију у пет (5) истоветних примерака и укоричи их.

Корице треба да су чврсте (тврд повез), једноставне, без непотребних украса и сличних додатака. На корицама завршног рада треба да се налази текст идентичан са насловном страном завршног рада.

Предаја завршног рада на оцену и пријављивање завршног рада

Студент/студенткиња предаје Студентској служби Факултет за примењену екологију – Футура:

- уредно попуњену пријаву за одбрану завршног рада
- кратку биографију с подацима о ангажовању у еколошким активностима, значајним успесима у току студија, релизованим пројектима и сл.
- пет примерака завршног рада (за ментора/менторку, два члана/чланице Комисије, библиотеку и архиву).

Ментор/менторка са члановима/чланицама Комисије оцењује рад и најкасније по истеку две радне недеље од предаје рада, заказује јавну одбрану.

Студентска служба обавештава кандидата/кандидаткињу о датуму и времену одбране завршног рада.

Писање извештаја о оцени мастер рада

Након предаје мастер рада ментору и члановима Комисије за оцену рада, Комисија за оцену мастер рада мора саставити *Извештај о оцени мастер рада* користећи истоимени образац.

Усвајање извештаја и упућивање на увид јавности

На седници Већа последипломских студија на чијем дневном реду се налази *Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена*, ментор исти образлаже указујући на то да ли је Комисија саставила позитиван или негативан *Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена*. Уколико је Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена негативан мастер рад се враћа кандидату на дораду.

Уколико је Извештај позитиван, Већа последипломских студија именује Комисију за одбрану, а Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена и мастер рад стављају се на увид јавности 7 дана. Уједно, референт за последипломске студије попуњава образац *Обавештење о увиду јавности*, и путем њега обавештава јавност о могућности увида у Завршни (мастер) рад и у *Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена*.

Разматрање испуњености услова за одбрану мастер рада

Током трајања увида јавности надлежни референт евидентира све пристигле примедбе на рад и ставља *Извештај о примедбама на завршни мастер рад* на дневни ред прве седнице Већа последипломских студија. Уколико није било примедби на рад Веће на предлог Комисије заказује одбрану. Уколико је било примедби Већа последипломских студија их разматра и, ако их усвоји, мастер рад се враћа кандидату на дораду.

Ментор се договара с члановима Комисије за одбрану мастер рада и кандидатом о датуму одбране. Ментор у име Комисије за одбрану мастер рада обавештава Службу за последипломске студије о датуму одбране.

Одбрана мастер рада је јавна и датум и време одбране објављује се на веб сајту и огласној табли Факултета путем *Обавештења о одбрани мастер рада* најмање пет дана пре заказане одбране. У случају спречености да у заказано време учествује у одбрани, ментор или члан Комисије о томе обавештава декана факултета, који доноси Одлуку о одлагању одбране. Декан факултета одлаже одбрану и поново је заказује, када се за то стекну услови. У случају потребе за изменом састава Комисије, Већа последипломских студија предлаже нови састав Комисије за оцену и одбрану рада, а процедура се понавља од активности оцењивања рада.

Јавна одбрана завршног рада

Одбрана завршног рада је јавна. Време одржавања јавне одбране објављује се на оглавној табли Факултете за примењену екологију – Футура. Радна атмосфера на јавној одбрани треба да има свечан тон, што се постиже претходним благовременим обављањем техничких припрема просторије и опреме, уважавањем прописане процедуре и професионалним понашањем учесника у јавној одбрани. Ако постоје заинтересовани слушаоци, треба им омогућити да могу несметано да прате ток одбране.

Ток јавне одбране завршног рада

Јавна одбрана завршног рада одвија се по протоколу који по правилу има три фазе:

- 1) Представљање кандидата/кандидаткиње: уводни чин у одбрану завршног рада. Председник/председница Комисије представља кандидата/кандидаткињу члановима/чланицама Комисије и присутнима, саопштава назив завршног рада и даје податке о кандидату/кандидаткињи у најкраћим цртама. Општи подаци о кандидату/кандидаткињи треба да садрже: име и презиме, место рођења, занимање, значајне еколошке резултате (уколико их има) и евентуално ангажовање на педагошким, организационим, руководећим и сличним пословима у еколошким организацијама, институцијама, летњим школама, центрима и сл. Након представљања кандидата/кандидаткиње, председник/председница Комисије саопштава састав Комисије пред којом ће се бранити завршни рад.
- 2) Усмена презентација рада не треба да траје дуже од 15 минута.
- 3) Коментари и питања чланова Комисије.
- 4) Одлука о оцени рада и одбране.

У овом делу јавне одбране завршног рада од кандидата/кандидаткиње се очекује да кратко и јасно образложи концепцију свог рада. У току уводног излагања кандидат/кандидаткиња треба да укратко наведе мотиве који су утицали да се определи за дату тему и који је основни циљ његовог/њеног рада. У даљем излагању треба јасно и концизно да изложи суштину проблема који његов рад третира, при чему се не треба задржавати на непотребним детаљима. Основну поруку сваког завршног рада представљају закључци, па се у том смислу очекује од кандидата/кандидаткиње да их на кратак и јасан начин образложи. На крају усменог излагања од кандидата се очекује да укаже на евентуалне пропусте, недостатке или проблеме на које је наишао током израде завршног рада (нердостатка литературе и друге грађе).

Усмена презентација завршног рада од стране кандидата/кандидаткиње има за циљ да увери чланове/чланице Комисије у којој је мери кандидат/кандидаткиња овладао проблемом који третира у свом раду. У том смислу је пожељно да се кандидат/кандидаткиња претходно темељно припреми за овај део одбране завршног рада, да сачини кратак писани концепт у виду подсетника који треба да му олакша усмено излагање основне концепције свога рада.

Постављање питања

Након усмене презентације рада од стране кандидата/кандидаткиње, чланови/чланице Комисије, према унапред утврђеном редоследу постављају питања кандидату/кандидаткињи. Председник/председница Комисије поставља питања на крају. У току постављања питања од стране чланова/чланица Комисије, кандидат/кандидаткиња даје одговоре сваком члану/чланици Комисије редом како су питања постављена, при чему, разуме се, има право

на кратко размишљање и коришћење сопственог подсетника и завршног рада који се налази пред њим.

Кандидату/кандидаткињи треба да буде јасно да ће се примедбе и упућена питања односити на недостатке или нејасноће у раду, тако да треба унапред да се припреми на темељно образложење својих закључака и одбрану ставова за које се залаже у свом завршном раду.

Критичке примедбе и запажања чланова/чланица Комисије се најчешће односе на методолошки поступак обраде теме, начин интерпретације и формулисања закључака. Честе примедбе се упућују кандидату/кандидаткињи у вези са недовољно одређеним или нетачним подацима из коришћене литературе, неодговарајуће сразмере између поглавља, неправилног обележавања поглавља, граматичких и правописних грешака.

После пружених одговора од стране кандидата/кандидаткиње чланови/чланице Комисије могу, уколико нађу за потребно, да поставе накнадна питања, на које кандидат/кандидаткиња треба да одговори. После ових питања и одговора председник Комисије закључује одбрану.

Коначна оцена рада и њено саопштавање кандидату/кандидаткињи

После завршне одбране рада, кандидат/кандидаткиња за кратко време напушта просторију у којој је обављена одбрана како би Комисија могла несметано да обави процедуру након доношења коначне оцене рада. Чланови/чланице Комисије доносе коначну оцену међусобним усаглашавањем, узимајући у обзир све чињенице и околности под којима је завршни рад рађен, као и начин и квалитет одбране.

Након усаглашавања чланова/чланица Комисије и давања коначне оцене, кандидату/кандидаткињи се саопштава оцена, сачињава се записник о одбрани завршног рада који потписују сва три члана/чланице комисије.

У структури поена из којих се изводи завршна оцена, Нацрт завршног рада учествује са 20% (20 поена), сам Завршни рад са 50% (50 поена) и презентација рада и одговори на питања Комисије са 30% (30 поена).

О одбрани мастер рада води се Записник са одбране и сачињава *Одлука о одбрани* коју потписују сви чланови Комисије за одбрану мастер рада. Након одбране мастер рада Записник и Одлука се одлажу у досије кандидата, а подаци о одбрани се уносе у Матичну књигу студената.

О одбрањеном завршном мастер раду кандидату се издаје *Уверење о одбрањеном мастер раду*.

5. ОДГОВОРНОСТИ И ОВЛАШЋЕЊА

Чланови Већа последипломских студија и Референт Службе за последипломске студије су одговорни за квалитет описаног процеса, а за квалитет мастер рада примарну одговорност има кандидат заједно са својим ментором. Веће последипломских студија је овлашћено за одлучивање о прихватању или одбацивању мастер рада у свим фазама његове израде.

6. ПРИЛОЗИ

<i>Редни број прилога</i>	<i>Назив прилога</i>	<i>Ознака</i>
1.	<i>Списак тема и чланова комисије за оцену мастер рада</i>	MAC 6.1.
2.	<i>Пријава теме за израду завршног рада на студијама другог степена</i>	MAC 6.2.
3.	<i>Списак пријављених мастер радова</i>	MAC 6.3.
4.	<i>Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена</i>	MAC 6.4.
5.	<i>Обавештење о увиду јавности</i>	MAC 6.5.
6.	<i>Извештај о примедбама на завршни мастер рад</i>	MAC 6.6.
7.	<i>Обавештења о одбрани мастер рада</i>	MAC 6.7.
8.	<i>Записник са одбране</i>	MAC 6.8.
9.	<i>Одлука о одбрани</i>	MAC 6.9.
10.	<i>Уверење о обрађеном мастер раду</i>	MAC 6.10.

ПРИЛОГ 6.1 Списак области, тема и чланова комисија за пријаву мастер радова у оквиру образовног поља Природно-математичких наука

Р. бр.	Научна област/ужа научна област	Предложене теме	Ментори/чланови комисија

ПРИЛОГ 6.2. Пријава теме за израду завршног рада на студијама другог степена

**УНИВЕРЗИТЕТ МЕТРОПОЛИТАН
ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИМЕЊЕНУ ЕКОЛОГИЈУ „ФУТУРА”
МАСТЕР АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ**

**ЗАХТЕВ ЗА ОДОБРЕЊЕ ТЕМЕ МАСТЕР РАДА
ВЕЋЕ ПОСЕДИПЛОМСКИХ СТУДИЈА
ФАКУЛТЕТА ЗА ПРИМЕЊЕНУ ЕКОЛОГИЈУ ФУТУРА**

ОПШТИ И КОНТАКТ ПОДАЦИ КАНДИДАТА

Презиме, име једног родитеља и име	
Број индекса	
Датум и место рођења	
Адреса сталног боравка	
Број телефона	
Е-пошта	
Назив студијског програма	
ПРЕДЛОГ МЕНТОРА	
Име и презиме	
Звање	
ПРЕДЛОГ ТЕМЕ	
Тема мастер рада	
Тематски оквир мастер рада ¹	
¹ Студент бира један од два тематска оквира: 1) Управљање ризицима и акциденти у животној средини, 2) Економија животне средине, одрживи развој и климатске промене	
Датум предавања пријаве	

Веће последипломских студија одобрава, не одобрава (прецртати непотребно) захтев горе именованог студента/студенткиње и предлаже следеће чланове/чланице Комисије за одбрану мастер рада:

Председник
Комисије

Члан Комисије,
ментор

Члан Комисије

КРАТКО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ТЕМЕ (до 2 стране текста)

1. Предмет и циљ рада

2. Хипотезе рада

3. Методе које ће се користити у истраживању

4. Процењени стручни/научни допринос рада

5. Оквирни списак литературе

ПРИЛОГ МАС 6.4. Извештај комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена

Извештај Комисије о оцени завршног рада на студијама другог степена

**ВЕЋУ ПОСЛЕДИПЛОМСКИХ СТУДИЈА ФАКУЛТЕТА ЗА ПРИМЕЊЕНУ
ЕКОЛОГИЈУ - ФУТУРА**

СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: _____

На основу одлуке Већа последипломских студија од _____, пошто смо
проучили израђен завршни рад под насловом: _____

кандидата _____ подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату, обиму рада и библиографским подацима:

2. Предмет и циљ завршног рада

2. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

4. Кратак опис садржаја

5. Остварени резултати и допринос стручној области:

6. Закључак

(Навести да ли је рад урађен у свему према одобреној пријави, да ли је оригинално и самостално научно или стручно дело и да ли су се стекли услови за његову јавну одбрану)

Место и датум:

_____

Чланови Комисије за оцену завршног рада

1. _____

2. _____

3. _____

MAC 6.5. Обавештење о увиду јавности

МАС 6.6. Извештај о примедбама на завршни мастер рад

MAC 6.7. Обавештења о одбрани мастер рада

MAC 6.8. Записник са одбране

ЗАПИСНИК СА ЈАВНЕ ОДБРАНЕ ЗАВРШНОГ МАСТЕР РАДА

Кандидат **ИМЕ, ИМЕ ОЦА, ПРЕЗИМЕ** приступио-ла је полагању - одбрани завршног мастер рада под називом:

НАСЛОВ МАСТЕР РАДА

Датум прихватања теме: _____.

Комисија за одбрану завршног рада у саставу:

1. **титула, име и презиме** – председник Комисије
2. **титула, име и презиме** – члан Комисије – ментор
3. **титула, име и презиме** – члан Комисије

Јавна одбрана мастер завршног рада је заказана за: _____ у ____:____ часова.

Укупан број поена и коначна оцена завршног мастер рада

је _____ односно _____ (_____)
(поена) (оцена)

На основу овога студент је одбранио – није одбранио завршни мастер рад и стекао звање

МАСТЕР АНАЛИТИЧАР ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Комисија:

1. _____
2. _____
3. _____

MAC 6.9. Одлука о одбрани

MAC 6.10. Уверење о одбрањеном мастер раду

Број: xxxx/x-xx
Датум:xx.xx.xxxx.

На основу члана 29. став 1. Закона о општем управном поступку (Сл. Гласник бр. 18/2016 и 95/2018) и члана 89. Статута Факултета за примењену екологију Футура издаје се

УВЕРЕЊЕ

Име и презиме, број досијеа **број индекса**, рођен-ахх.хх.хххх. у град рођења, Република Србија, лични број: xxxxxxxxxxxxxx, завршио-ла **МАСТЕР** академске студије на студијском програму **ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ** са просечном оценом **х,хх**(словима и хх/100) у току студија и успешно одбранио-ла мастер рад рад, хх.хх.хххх, под називом „Назив мастер рада“, оценом **хх** (словима), и постигнутим укупним бројем **80** (осамдесет) **ЕСПБ** бодова на мастер академским студијама.

На основу тога **ИМЕ И ПРЕЗИМЕ** стиче право на диплому о стеченом високом образовању и академском називу **МАСТЕР АНАЛИТИЧАР ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ** из области **Наука о заштити животне средине**.

ДЕКАН

Проф. др Мирјана Бартула